บทความวิจัย

บทสะท้อนจากสนาม: มุมมองพหุวัฒนธรรมของคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ชายแดนใต้

วิลาสินี โสภาพล[1]

(Received: April 17, 2024; Revised: June 12, 2024; Accepted: June 19, 2024)

บทคัดย่อ

บทความนี้ต้องการทำความเข้าใจถึงมุมมองของคนรุ่นใหม่ต่อคำว่าพหุวัฒนธรรมที่ถูกนำไปใช้ในพื้นที่ชายแดนใต้ในฐานะนโยบายหนึ่งของหน่วยงานความมั่นคงในพื้นที่ โดยผู้วิจัยสัมภาษณ์กลุ่มคนรุ่นใหม่จำนวน 12 คน ทั้งเพศชาย เพศหญิง และกลุ่มเพศหลากหลาย เพื่อทำความเข้าใจต่อคำว่าพหุวัฒนธรรมในบริบทของคนรุ่นใหม่ในสามจังหวัดชายแดนใต้ จากการจัดสนทนากลุ่มกับคนรุ่นใหม่พบว่านิยามของคำว่าพหุวัฒนธรรมนั้นไม่ใช่เรื่องของความต่างทางศาสนา แต่เป็นเรื่องของวิถีชีวิต นอกจากนั้นยังได้สะท้อนว่าหากพหุวัฒนธรรมจะนำมาใช้ในฐานะนโยบาย จะต้องเร่งสร้างพหุวัฒนธรรมแบบใหม่ในพื้นที่ขึ้นมาเช่นกัน คือ การยอมรับในอัตลักษณ์และภาษา ความไว้วางใจ การมีอำนาจในการตัดสินใจในพื้นที่ตัวเอง ความเท่าเทียม เป็นต้น ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหลักการพื้นฐานของพหุวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสิทธิมนุษยชนที่ใจความหลักเน้นไปยังการให้คุณค่าวัฒนธรรมรองให้เท่าเทียมกับวัฒนธรรมหลัก เน้นการให้คุณค่าแก่ทุกเชื้อชาติ ทุกวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียมกัน

คำสำคัญ: พหุวัฒนธรรม คนรุ่นใหม่ นโยบายความมั่นคง สันติภาพ ชายแดนใต้

[1] นักวิชาการ สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล สถาบันพระปกเกล้า E-mail: wilasinie@kpi.ac.th

Research Article

Fieldwork's Reflection: Youth's Perspectives on Multiculturalism in the Deep South of Thailand

Wilasinie Sopapol[1]

Abstract

This article explores how the younger generation views the concept of "multiculturalism" as implemented by security agencies in the southern border region. The researcher conducted focus groups with twelve young people, including men, women, and members of the LGBTQI+ community, to understand their perspective on multiculturalism in their daily lives.

The discussions revealed that the new generation defines multiculturalism beyond just religious differences. They see it as a broader concept encompassing the entire way of life in the region. Furthermore, the findings suggest that if multiculturalism is an effective policy, it needs to be redefined collaboratively. This new definition should emphasize acceptance of diverse identities and languages, trust building, self-determination within their communities, and respect for equality and diversity. These values underpin the concept of multiculturalism, a cornerstone of human rights which emphasizes respect for the unique cultural practices of minorities and ensures they are treated with equality.

Keywords: Multiculturalism, Youth, Security Policy, Peace, Deep South

[1] Academic, Office of Peace and Governance, King Prajadhipok's Institute, E-mail: wilasinie@kpi.ac.th

บทนำ

> *“เพื่อให้ปัญหาความมั่นคงในพื้นที่ชายแดนใต้ได้รับการแก้ไขจนเกิดความสงบและสันติสุขอย่างยั่งยืน ประชาชนในพื้นที่มีความปลอดภัยทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขในสังคมพหุวัฒนธรรม...มุ่งเน้นการขจัดปัญหาความขัดแย้งและความไม่เป็นธรรมให้ได้อย่างจริงจังและถาวร ส่งเสริมสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ ให้เข้มแข็งจนเป็นพลังสำคัญในการปกป้องและแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่จะเกิดขึ้นต่อไป”*
>
> (National Strategy Committees, 2019)

ข้อความดังกล่าวถูกเขียนไว้ในแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ที่ปัญหาความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้นับเป็นวาระสำคัญของชาติที่ถูกระบุไว้อย่างชัดเจนในยุทธศาสตร์ชาติด้านความมั่นคง ข้อ 4.2.3 ว่าด้วยการสร้างความปลอดภัยและความสันติสุขอย่างถาวรในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และคำว่าพหุวัฒนธรรมถูกนำมาใช้ในบริบทของการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้อย่างมีนัยยะสำคัญ ในบทความของดนัย มู่สา (Musa, 2016) ระบุถึงการหันเหเข้าสู่แนวทางสันติวิธีของงานความมั่นคงในประเทศไทย เขาได้กล่าวว่าแนวคิดสำคัญที่เชื่อมโยงกับแนวคิดสันติวิธีในงานความมั่นคง คือ แนวคิดเรื่องความหลากหลายทางวัฒนธรรม ซึ่งในอดีตนั้นถูกมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคง ในมุมมองของความมั่นคงเท่ากับว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีคุณค่าต่อการสร้างความมั่นคงของชาติด้วย จนทำให้ในระยะหลัง ๆ แนวทางของความมั่นคงของไทยเน้นการเชื่อมโยงกับแนวคิดว่าด้วยพหุวัฒนธรรมหรือความหลากหลายทางวัฒนธรรมมากขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่ความขัดแย้งในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

จนทำให้เกิด (ร่าง) แนวทางการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามมา

ความเด่นชัดของพหุวัฒนธรรมที่ถูกนำไปใช้ในนโยบายความมั่นคงของสามจังหวัดชายแดนใต้ เห็นได้อย่างชัดเจนขึ้นในนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปี พ.ศ. 2560 -2562 (ต่อไปจะเรียกนโยบายฯ) ถึงแม้ก่อนหน้านี้ (ในนโยบายฯ ปี พ.ศ. 2555 - 2557) มีการกล่าวถึง พหุวัฒนธรรมอยู่บ้าง แต่ยังไม่ได้ชัดเจนเท่าแผนนโยบายฯ ปี 2560 - 2562 ที่ได้ระบุไว้ชัดเจนจนนักวิชาการหลายคนได้ศึกษานโยบายความมั่นคงของไทยที่เริ่มเน้นการพัฒนาเรื่องพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนใต้อย่างต่อเนื่อง หลายคนด้วยกัน อาทิ Sirisakdamkeng (2020) Tuansiri (2018) Duangwises (2021) Sopapol (2022)

ในบทความเรื่อง “นโยบายพหุวัฒนธรรมในชายแดนใต้” ของ Tuansiri (2018) ได้ทบทวนนโยบายการบริหารและพัฒนาชายแดนใต้ที่รัฐหันมาให้ความสนใจพหุวัฒนธรรม ตั้งแต่นโยบายฯ พ.ศ. 2560 - 2562 เป็นต้นมา และได้สรุปว่านโยบายเหล่านี้ได้ถูกขึ้นเขียนโดยรัฐ และอาจจะไปสู่พหุวัฒนธรรมโดยรัฐ (State Multiculturalism) ที่รัฐเข้าไปควบคุมตรวจสอบ และจัดระเบียบความแตกต่างเพื่อเสริมสร้างความมั่นคงของรัฐเอง อันแฝงไว้ด้วยความเชื่อในเรื่องของการผสมผสาน (Assimilation) และการผนวกรวมความหลากหลาย (Integration) เช่นเดียวกับ Duangwises (2021) ที่ได้กลับไปทบทวนนโยบายการบริหารและพัฒนาชายแดนใต้ ซึ่งเขาได้วิพากษ์นโยบายว่าพหุวัฒนธรรมที่รัฐเขียนขึ้นนั้นเน้นไปที่การเสริมสร้างความมั่นคงของชาติ เนื่องด้วยเป็นการสนับสนุนงบประมาณ และเทคนิคเพื่อให้ประชาชนที่มีความแตกต่างทางศาสนาและวัฒนธรรมไปหล่อเลี้ยงและดำเนินกิจกรรมทางวัฒนธรรมของตนเอง และมองวัฒนธรรมอย่างแน่นิ่งและตายตัว

การปรับใช้แนวทางพหุวัฒนธรรมของไทยนั้นเป็นไปในทิศทางเดียวที่สากลให้คุณค่า ในหลายประเทศได้นำหลักการของพหุวัฒนธรรมไปใช้ในแผนระดับชาติ เช่น ในประเทศแคนาดา ออสเตรเลีย และนิวซีแลนด์ เป็นต้น ที่แนวคิดนี้เป็นกรอบในการจัดทำนโยบายเพื่อการอยู่ร่วมกันภายใต้ความ

แตกต่างหลากหลายให้อยู่บนพื้นฐานของความเคารพและไว้วางใจซึ่งกันและกัน อย่างไรก็ตาม การปรับใช้พหุวัฒนธรรมในแนวทางของนโยบายรัฐก็ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างสูงเช่นเดียวกันภายใต้บริบทสังคมโลกที่มีความสุดโต่งมากขึ้น ผู้อพยพที่ไหลเวียนไปมาในยุโรปที่มากขึ้นด้วย จนเกิดการตั้งคำถามต่อแนวทางดังกล่าวว่าเดินมาถูกทางหรือไม่ อาทิ งานเขียนเรื่อง Is Multiculturalism Dead? (Joppke, 2017) ที่ได้ตั้งคำถามกับนโยบายพหุวัฒนธรรมที่ถูกครอบโดยคนขาว เป็นต้น

ในบริบทของประเทศไทย นโยบายพหุวัฒนธรรมถูกปรับใช้ในฐานะนโยบายความมั่นคงภายใต้บริบทของพื้นที่ความขัดแย้งเป็นหลัก ในพระราชบัญญัติการบริหารงานจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2553 ในมาตรา 4 ได้ระบุว่าให้สำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) เป็นหน่วยงานที่จัดทำนโยบายการบริหารและการพัฒนาชายแดนใต้ ที่จะต้องครอบคลุมด้านการพัฒนาและด้านความมั่นคงเพื่อให้ได้นโยบายที่มาจากความต้องการและสอดคล้องกับวิถีชีวิตของประชาชน ซึ่งให้ทางกองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในราชอาณาจักร (กอ.รมน.) และศูนย์อำนวยการบริหารจังหวัดชายแดนภาคใต้ (ศอ.บต.) จะต้องปรับแผนตามแนวนโยบายนี้ด้วยเช่นกัน โดยเฉพาะบทบาทของ ศอ.บต. ที่ต้องมุ่งเน้นไปยังการส่งเสริมความร่วมมือและสนับสนุนให้เกิดพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ชายแดนใต้ (The Secretariat of the Senate, 2011)

อย่างไรก็ตาม การแปลงนโยบายไปใช้ในการปฏิบัติในพื้นที่ชายแดนใต้ของหน่วยงานที่มีความรับผิดชอบนั้นก็มีความลักลั่นและไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ในงาน Duangwises (2021) ได้ทวนแนวทางปฏิบัติของแผนว่าด้วยพหุวัฒนธรรมในชายแดนใต้ในแผนงานของ ศอ.บต. และพบว่าแผนงานนั้นเน้นไปยัง 3 ประเด็น คือกิจกรรมการเชิดชูสถาบันกษัตริย์แห่งชาติ การสงเคราะห์องค์กรและกิจกรรมทางศาสนากระแสหลัก และการตอกย้ำวัฒนธรรมที่จับต้องได้ในฐานะสินทรัพย์ซึ่งส่งผลให้วิถีชีวิตของผู้คนที่เคยหลากหลายกลับถูกแยกขาดกันโดยสิ้นเชิง และข้อมูลของ Sopapol (2022) ก็มีแนวโน้มสนับสนุนทัศนะดังกล่าว เนื่องจากผู้กำหนดนโยบายยังไม่มีความชัดเจนในการใช้นโยบาย

และส่งผลต่อผู้แปลงนโยบายที่ไม่เข้าใจในหลักการและวัตถุประสงค์ในการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ความขัดแย้ง นอกจากนี้ในข้อมูลดังกล่าวยังสะท้อนว่าสิ่งที่รัฐต้องการแม้จะเป็นสิ่งที่ดี แต่อาจจะไม่ใช่สิ่งที่ประชาชนในพื้นที่ต้องการ เพราะไม่มีเสียงของประชาชนอยู่ในนโยบายนั้น

ความลักลั่นดังกล่าวส่งผลให้มีบทความจำนวนไม่น้อยศึกษาไปที่นโยบายพหุวัฒนธรรมในมิติความมั่นคงตามที่กล่าวไปแล้วข้างต้น อย่างไรก็ดี ในบทความชิ้นนี้ต้องการขยายมิติออกไปแค่จากมุมมองของนโยบายของรัฐ โดยต้องการสะท้อนให้เห็นถึงมุมมองของประชาชนต่อทิศทางของคำว่า “พหุวัฒนธรรม” ซึ่งถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลายในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยสะท้อนผ่านเสียงของคนรุ่นใหม่ในพื้นที่ชายแดนใต้ เนื่องจากคนเหล่านี้นับเป็นกลุ่มที่เกิดและเติบโตขึ้นมาในห้วงเวลาที่ความขัดแย้งรุนแรงดำรงอยู่อย่างยืดเยื้อในพื้นที่ การเติบโตในห้วงเวลา 20 ปี บนพื้นที่ความขัดแย้งส่งผลต่อทัศนะการมองบ้านเกิดของพวกเขาอย่างปฏิเสธไม่ได้ อย่างไรก็ดีในงานวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องการสร้างความไว้วางใจของรัฐด้วยนโยบายพหุวัฒนธรรมในชายแดนใต้ (ระยะที่ 2) เป็นการรวบรวมความเห็นจากหลากหลายกลุ่ม ไม่ได้นับรวมเพียงคนรุ่นใหม่เท่านั้น แต่มีทั้งผู้นำศาสนา ผู้นำชุมชน ผู้นำสตรี ผู้นำคนรุ่นใหม่ ผู้นำกลุ่มหลากหลายทางเพศ และประชาชนทั่วไป เพราะทุกคนในพื้นที่ล้วนแล้วแต่ได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ แต่บทความนี้เลือกในการสะท้อนความคิดเห็นของคนรุ่นใหม่เท่านั้น โดยมีตัวแทนกลุ่มคนรุ่นใหม่ จำนวน 12 คน ทั้งเพศชาย (5 คน) เพศหญิง (3 คน) และกลุ่มหลากหลายทางเพศ (4 คน) ที่เกิดและเติบโตในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ที่เป็นคนไทยพุทธและมลายูมุสลิม โดยบริบทที่เด็กรุ่นใหม่เหล่านี้เติบโตเป็นสิ่งที่แตกต่างจากเดิมอย่างมาก แม้มีสถานการณ์ความรุนแรงในพื้นที่เช่นเดิม แต่ความไว้วางใจระหว่างกันไม่เหมือนเดิม มีความหวาดระแวงระหว่างประชาชนกับรัฐเกิดขึ้นในพื้นที่ นโยบายความมั่นคงในพื้นที่ปรับเปลี่ยนตลอดเวลา ผ่านกฎหมายพิเศษที่ใช้ในพื้นที่ และกองกำลังทหารที่ตรึงกำลังอยู่ในพื้นที่ และมีความห่างระหว่างประชาชนกับประชาชนด้วยกันเอง บริบทที่หล่อหลอมให้พวกเขาเติบโตเช่นนี้ได้ส่งผลต่อมุมมองและทัศนะของพวกเขาต่อคำว่าพหุวัฒนธรรม โดยบทความนี้จะชวนหาคำตอบว่า

ทัศนะที่พวกเขามองพหุวัฒนธรรมนั้นมีความเหมือนหรือแตกต่างจากแนวทางพหุวัฒนธรรมของรัฐอย่างไร เพื่อจะนำไปสู่การสร้างและออกแบบพหุวัฒนธรรมให้สอดคล้องกับคุณค่าใหม่ที่คนรุ่นใหม่ต้องการ ผ่านการตั้งคำถามผ่านกรอบแนวคิดของความเชื่อมแน่นทางสังคม อันเป็นความรู้สึกร่วมหรือการเป็นส่วนหนึ่งร่วมกันของคนในพื้นที่ เพื่อจะนำไปสู่การแสวงหา “ความต้องการ” ในการอยู่ร่วมกัน และนำไปสู่การปรับแก้นโยบายทางสังคมวัฒนธรรมที่เหมาะสมกับสภาพบริบทของพื้นที่ชายแดนใต้ต่อไป ผ่านการนำเสนอผลการศึกษาใน 3 ประเด็นหลัก คือ 1) พหุวัฒนธรรมที่รู้สึก: นิยามพหุวัฒนธรรมที่ “คนรุ่นใหม่” ต้องการร่วมสร้าง 2) นโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ในชายแดนใต้ และ 3) สรุปและอภิปรายผล

วัตถุประสงค์

เพื่อทราบถึงความคิดเห็นของคนรุ่นใหม่ต่อมุมมองเรื่องพหุวัฒนธรรมในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้

แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

แนวคิดความยึดเหนี่ยวทางสังคม (Social Cohesion) (Sanguankaew et al., 2020) ในภาษาไทยนั้นถูกแปลไปในหลากหลายคำ เช่น คำว่า “ความยึดเหนี่ยวทางสังคม” “ความเชื่อมแน่นทางสังคม” “สังคมสมานฉันท์” เป็นต้น ในงานวิจัยนี้เรียกแนวคิดนี้ว่า “ความเชื่อมแน่นทางสังคม” ซึ่งพบว่าความสนใจในนโมทัศน์นี้ในฐานะเครื่องมือทางนโยบายเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในช่วงปี 1990 เมื่อรัฐบาลแคนาดา ฝรั่งเศส ออสเตรเลีย และหลาย ๆ องค์กรทั่วโลก เช่น OECD UNESCO UN เริ่มใช้มโนทัศน์นี้ในเอกสารนโยบาย อันเนื่องมากจากข้อกังวลแรก ๆ ในเรื่องของความกลัวที่เกิดมาจากผลกระทบของ โลกาภิวัตน์ การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ ความหวาดกลัวจากสงคราม ความหวาดกลัวอิสลาม ซึ่งส่งผลให้เกิดการพูดคุยเรื่องความเชื่อมแน่นทางสังคมเพิ่มมากขึ้น

ในหนังสือเรื่อง “Peacebuilding in Deeply Divided Societies toward Social Cohesion?” (Cox & Sisk, 2017) ได้แสดงให้เห็นว่าบริบท

โลกที่มีความขัดแย้งรุนแรงในเรื่องอัตลักษณ์ ทั้งทางชาติพันธุ์ ศาสนา ที่ส่งผลให้มีการกีดกันคนชายขอบนั้นส่งผลให้เรื่อง “การเชื่อมแน่นทางสังคม” ได้กลายมาเป็นสิ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างสันติภาพทั้งในองค์กรระหว่างประเทศ รัฐ และองค์กรภาคประชาสังคมในพื้นที่ความขัดแย้งเอง ความเชื่อมแน่นทางสังคมมี 2 มิติ มิติแรกเป็นความสัมพันธ์ระหว่างสังคมกับกลุ่ม และมิติที่สอง คือ ความสัมพันธ์ในระดับปัจเจก - กลุ่ม - ในระดับประเทศ ความเชื่อมแน่นทางสังคมสนับสนุนความเป็นอยู่ที่ดีให้ชุมชน เกิดการบูรณาการเข้าด้วยกัน และเกิดความมั่นคงเกิดขึ้นในสังคม การขาดความเชื่อมแน่นทางสังคมจะเป็นผลให้เกิดความตึงเครียดทางสังคม การเลือกปฏิบัติต่อชนกลุ่มน้อย การละเมิดสิทธิมนุษยชน และนำไปสู่ความขัดแย้งที่รุนแรงในท้ายที่สุด

เมื่อทบทวนวรรณกรรมจะพบว่าค่านิยมที่ยึดถือร่วมกันและการยึดถืออัตลักษณ์พื้นฐานร่วมกัน เป็นนิยามที่ถูกกล่าวถึงมากที่สุด นอกจากนั้นยังมีเรื่องความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับเรื่องทุนทางสังคม ที่หมายถึงเครือข่ายทางสังคมและบรรทัดฐานที่สัมพันธ์กับการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน และความไว้วางใจกัน นอกจากนั้น ความเป็นอยู่ที่ดีของสมาชิกก็เป็นอีกหนึ่งประเด็นที่ถูกนำไปนิยามความเชื่อมแน่นทางสังคม ซึ่งบทความนี้นำแนวคิดนี้มาเป็นกรอบในการตั้งคำถามในการสนทนากลุ่มกับกลุ่มเป้าหมาย เพื่อทำให้เห็นว่าในสังคมที่เป็นพหุวัฒนธรรมเช่นในชายแดนใต้นั้น นโยบายที่คนรุ่นใหม่มีความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกันมีอะไรบ้าง เพื่อนำไปหาจุดร่วมในการสร้างนโยบายที่โอบรับทุกกลุ่มวัฒนธรรม โดยทุกกลุ่มไม่มีความรู้สึกน้อยเนื้อต่ำใจว่านโยบายที่ออกมานั้นเลือกปฏิบัติ ดังนั้น มโนทัศน์นี้จะช่วยทำให้เห็นว่านโยบายพหุวัฒนธรรมนั้นเดินมาถูกทางหรือไม่ และคนรุ่นใหม่เน้นประเด็นใดทางวัฒนธรรมเพื่อสร้างความเชื่อมแน่นของกลุ่มผ่านนโยบายพหุวัฒนธรรม

วิธีดำเนินการวิจัย

การเก็บข้อมูลในการเขียนบทความนี้ใช้ข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มเป้าหมายจำนวน 12 คน ในช่วงปี พ.ศ. 2565 โดยเป็นการคัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจงว่ากลุ่มเป้าหมายที่นำมาสนทนากลุ่มจะต้องเป็นกลุ่ม

คนรุ่นใหม่ที่ขับเคลื่อนสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้ โดยคนรุ่นใหม่ที่ผู้เขียนคัดเลือกมีจำนวน 12 คน ประกอบด้วยเพศชาย 5 คน เพศหญิง 3 คน และกลุ่มเพศหลากหลาย 4 คน ซึ่งเกิด เติบโต และทำงานขับเคลื่อนสันติภาพในพื้นที่ชายแดนใต้อยู่แล้ว นอกจากมิติด้านเพศแล้ว กลุ่มคนรุ่นใหม่เหล่านี้ประกอบด้วยทั้งกลุ่มคนไทยพุทธและมลายูมุสลิมด้วย ผู้วิจัยใช้วิธีการดึงข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายผ่านการสนทนากลุ่มย่อยด้วยการตั้งประเด็นคำถามโดยใช้แนวคิดการเชื่อมแน่นทางสังคมเป็นกรอบในการตั้งคำถาม โดยมีคำถามในระดับพื้นฐานเรื่องของความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งในนโยบายผ่านการนิยามพหุวัฒนธรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้เห็นว่าคำตอบเป็นไปในทิศทางใด และให้ทุกคนอธิบายคำนิยามของตนเอง ซึ่งกลุ่มเป้าหมายทุกคนสามารถเล่าเรื่องและแลกเปลี่ยนได้อย่างเต็มที่ภายใต้ประสบการณ์ของตนเอง โดยผู้เขียนคำนึงถึงการปกป้องความเป็นส่วนตัวของผู้เข้าร่วมทุกท่าน จึงใช้ชื่อผู้ให้ข้อมูลเป็นนามสมมติทั้งหมด โดยข้อมูลที่ได้มาจากการสนทนากลุ่มย่อยจะนำมาจัดระเบียบข้อมูล และเขียนนำเสนอผ่านการพรรณนาเชิงวิเคราะห์ ด้วยการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

นโยบายพหุวัฒนธรรมที่นำไปใช้ในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้นั้นถูกกำหนดขึ้นโดยหน่วยงานความมั่นคง และแปลงนโยบายไปใช้ในระดับปฏิบัติการจากหลายหน่วยงานแตกต่างกัน จนหลายครั้งทำให้ประชาชนในพื้นที่มีความรู้สึกไม่ไว้วางใจต่อนโยบาย และมีความรู้สึกว่านโยบายดังกล่าวไม่ได้เกิดจากการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่ โดยผู้เขียนนำเสนอผลการศึกษาผ่านประเด็นพหุวัฒนธรรมที่รู้สึก: นิยามพหุวัฒนธรรมที่ “คนรุ่นใหม่” ต้องการร่วมสร้าง และนโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ ดังนี้

พหุวัฒนธรรมที่รู้สึก: นิยามพหุวัฒนธรรมที่ “คนรุ่นใหม่” ต้องการร่วมสร้าง

ในการสนทนากลุ่มย่อยกับกลุ่มเป้าหมาย ผู้เขียนได้สรุปภาพรวมของนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ให้กลุ่มเป้าหมายได้

ทราบถึงภาพรวมนโยบายพหุวัฒนธรรมในพื้นที่ และนำสู่การตั้งคำถามว่าอะไรคือพหุวัฒนธรรมที่คนรุ่นใหม่นิยาม โดยสะท้อนผ่านการให้คุณค่านิยามความหมายเพื่อดูว่านิยามที่คนรุ่นใหม่ได้นิยามนั้นมีคุณค่าใดที่อยู่เบื้องหลัง ผ่านการอธิบาย เล่าเรื่องสิ่งที่เขาได้นิยาม เพื่อให้ทราบถึงความหมายเบื้องลึกมากขึ้น

ในนโยบายการบริหารและพัฒนาสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ถูกเขียนโดย สมช. และถูกนำไปปรับใช้เป็นแผนปฏิบัติการของ ศอ.บต. และ กอ.รมน. นั้น จะเห็นว่าแนวทางพหุวัฒนธรรมในนโยบายถูกนำไปใช้ผ่านโครงการต่าง ๆ อาทิ ด้านการส่งเสริมวิถีพุทธ การฟื้นฟูชุมชนไทยพุทธถดถอย การส่งเสริมวิถีมุสลิม การส่งเสริมกิจกรรมของชาวไทยเชื้อสายจีน และกลุ่มชาติพันธุ์มานิ และสนับสนุนให้ทุกคนอยู่ร่วมกัน เป็นต้น อย่างไรก็ดีเสียงของคนรุ่นใหม่กลับไม่ได้มองวัฒนธรรมเป็นลักษณะเดิมแบบที่คนรุ่นก่อนได้เคยเล่ามาว่าอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข คนรุ่นใหม่ได้สะท้อนให้เห็นภาพรวมของสภาพสังคมในสามจังหวัดชายแดนใต้ให้ผู้เขียนได้ฟังว่า

> “ในสังคมปัจจุบัน ทั้งความเคร่งครัด ความเชื่อ เริ่มเป็นอีกแบบที่อาจจะไม่ใช่ประสบการณ์ในอดีต เป็นประสบการณ์อีกแบบเลย แบบที่คนรุ่นก่อนหน้านี้ไม่คุ้นเคย ... ทุกวันนี้คนกล้าที่จะเผชิญหน้ากัน กล้าตอบและแถลงสิ่งที่ตัวเองกำลังทำเพราะอะไร คนรุ่นใหม่ก็พยายามคิดนวัตกรรมการอยู่ร่วมกัน ซึ่งคนรุ่นใหม่ต้องการที่จะต่อรองสถานการณ์ที่เกิดขึ้น คนรุ่นใหม่เขาก็ไม่ได้คาดหวังว่าสังคมต้องกลับไปเป็นเหมือนเดิม เพราะสังคมมันเปลี่ยนไปแล้ว”
>
> (คนรุ่นใหม่ 05, นามสมมติ)

ข้อความของคนรุ่นใหม่นี้ได้แสดงให้เห็นได้ว่าพวกเขาไม่ได้มีความต้องการที่จะย้อนกลับไปอยู่ในช่วงเวลาแบบเดิม ดำรงวิถีในลักษณะเดิม พหุวัฒนธรรมจึงไม่ใช่ความดั้งเดิมในลักษณะเก่า แต่คือการโอบรับวัฒนธรรมปัจจุบันที่เป็นอยู่ ซึ่งมีรากเหง้าของความดั้งเดิมของการปฏิสัมพันธ์กันบนความหลากหลายอยู่แล้ว ซึ่งข้อมูลจากการสนทนากลุ่มได้พบว่าคนรุ่นใหม่นิยามใน

เรื่องพหุวัฒนธรรมแตกต่างไปจากสิ่งที่รัฐได้นิยาม สิ่งที่คนรุ่นใหม่นิยามประกอบด้วยเรื่องความเท่าเทียมกันผ่านการยอมรับทางภาษาและอัตลักษณ์ และการสร้างความไว้วางใจกันอย่างเดิม และการมีอำนาจในการตัดสินใจในพื้นที่ตนเอง ตามลำดับ โดยจะอธิบายและขยายความดังต่อไปนี้

- **ประเด็นเรื่องการยอมรับทางภาษาและอัตลักษณ์**

ประเด็นเรื่องการยอมรับทางภาษาและอัตลักษณ์เป็นประเด็นที่คนรุ่นใหม่มองว่านี่คือนิยามพหุวัฒนธรรมตามความเข้าใจของพวกเขา ซึ่งโดยส่วนมากแล้วเห็นไปในทิศทางเดียวกัน คนรุ่นใหม่มองว่าพหุวัฒนธรรมไม่ใช่เป็นเพียงการเน้นย้ำเรื่องศาสนาเพียงมิติเดียว แต่พหุวัฒนธรรมนั้นหมายถึงวิถีชีวิต คือไลฟ์สไตล์ (Lifestyle) ของคนในพื้นที่ ซึ่งเชื่อมโยงกับความเป็นตัวตนของคนในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของภาษา หรือเรื่องของอัตลักษณ์ที่ต้องได้รับการยอมรับอย่างเท่าเทียมด้วย

> “ในความคิดของผมคือการยอมรับภาษา มันไปด้วยกันคือความเท่าเทียม มันคือพื้นที่สำหรับที่คนจะสามารถแสดงออกได้แบบเท่ากัน ไม่ควรพูดด้วยซ้ำว่าอะไรที่ความไม่เท่าเทียมถ้าพูดในมิติของความเป็นสากล มันไม่ควรพูดด้วยซ้ำมันไม่ควรทำอะไรกับความเท่าเทียมเพราะจริง ๆ แล้วตัวแสดงบางคนกำลังทำให้ความเท่าเทียมเป็นความไม่เท่าเทียม นี้เป็นความคิดของตัวเอง มันก็เกิดจากว่าคนบางกลุ่ม ไม่ได้ยอมรับในภาษาและอัตลักษณ์ที่แตกต่างกัน” (คนรุ่นใหม่ 01, นามสมมติ)

> “ทุกอย่างต้องมีการเท่าเทียมทางด้านภาษา การแต่งกาย มันก็ขึ้นอยู่กับการยอมรับถ้าคุณไม่ยอมรับในฐานะที่คุณใช้ผลประโยชน์จากเราเท่านั้นเอง แล้วทีนี้เราเลยสงสัยว่าทำไมสังคมไม่ให้ความเท่าเทียมกัน

เวลาเราออกจากที่นั่น (ชายแดนใต้) เรามีอีกสังคมหนึ่งเรารู้สึกปลอดภัยกว่า มันปลอดภัยกว่าสังคมในหมู่บ้านอีก” (คนรุ่นใหม่ 02, นามสมมติ)

“ความเท่าเทียมมันไปไกลกว่าคำว่าศาสนา คำว่าพหุวัฒนธรรมมันไม่ใช่แค่เรื่องศาสนา มันเรื่องของวิธีคิด มันเรื่องของสังคม.... มันเป็นเรื่องของคนรุ่นใหม่ที่นิยามคำว่าพหุวัฒนธรรมไม่ใช่เรื่องศาสนามันเป็นเรื่องของชีวิตความเป็นอยู่ เรื่องของการแต่งตัว เรื่องของอาหาร เรื่องของ Lifestyle นี่คือพหุวัฒนธรรม” (คนรุ่นใหม่ 03, นามสมมติ)

- **ประเด็นเรื่องความไว้วางใจกันอย่างเดิม**

ประเด็นรองลงมาคือเรื่องของความไว้วางใจ ไม่หวาดระแวงกันและกัน รู้สึกปลอดภัยระหว่างกัน สำหรับกลุ่มคนรุ่นใหม่บางคนได้มองว่าพหุวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แตกต่างออกไปจากเดิม กล่าวคือ ในพื้นที่ที่เขาเติบโตขึ้นมาไม่ได้มีความเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมแบบคนรุ่นพ่อรุ่นแม่ของเขาได้พบเจอ พวกเขาเติบโตขึ้นมาท่ามกลางความรุนแรง ด่าน ทหาร และกฎอัยการศึกในพื้นที่ ดังนั้นภาพของการอยู่ร่วมกันได้แบบเดิมที่ไปมาหาสู่กัน จึงไม่ค่อยมีเหมือนเมื่อก่อน พวกเขาได้เพียงรับฟังจากเรื่องเล่าของคนรุ่นเก่าเท่านั้น บริบทของความเข้มข้นทางศาสนา และความรุนแรงในพื้นที่ขับเน้นให้การไปมาหาสู่ระหว่างกันน้อยลง และความไม่ไว้วางใจระหว่างกันเพิ่มมากขึ้น สิ่งที่คนรุ่นใหม่ต้องการคือพหุวัฒนธรรมที่คนทั้งไทยพุทธและมลายูมุสลิมสามารถอยู่ด้วยกันได้เช่นเดิมเหมือนตอนที่รุ่นพ่อแม่เคยเป็น ซึ่งมีการตั้งคำถามถึงปรากฏการณ์นี้ว่าไม่แน่ใจว่าจะสามารถเกิดขึ้นได้หรือเปล่าในรุ่นของตน

“เมื่อเทียบกับสมัยเด็กและปัจจุบัน จะเห็นเรื่องความไว้วางใจแตกต่างกันอย่างชัดเจน ตอนมัธยมหรือประถมเราสามารถไปกินข้าวบ้านเพื่อนที่เป็นมุสลิมได้ หรือเพื่อนที่เป็นมุสลิมสามารถมากินข้าวบ้านเราได้

โดยที่ไม่มีความขัดแย้งในใจกัน ไปเรียนด้วยกัน มันสามารถทำได้ แต่เมื่อโตขึ้นมีบางอย่างที่พหุวัฒนธรรมทำให้มีบางอย่างแตกต่างไป รู้สึกว่าสมัยนี้มันมีบางอย่างทำให้รู้สึกว่ามีการขัดกันได้ง่ายกว่าเดิมซึ่งต่างจากในอดีต” (คนรุ่นใหม่ 04, นามสมมติ)

“ความไว้วางใจระหว่างกันเมื่อก่อนมันเป็นเรื่องราวที่ว่าดีมาก แม่บอกว่าเมื่อก่อนที่บ้านไม่มีทีวีไปดูทีวีที่วัดเหมือนว่าก่อนตาเป็นผู้นำศาสนาแล้วบอกว่าห้ามซื้อทีวีถ้าซื้อทีวีเมื่อไหร่พัง เพราะเมื่อก่อนห้ามดูทีวีห้ามดูถ้าดาราแต่แม่จะหนีไปดูละครที่วัดเอาจริง ๆ แนวคิดก็คือความไว้วางใจระหว่างกัน แต่ตอนนี้มันไม่มี” (คนรุ่นใหม่ 06, นามสมมติ)

“แม่ผมกับพ่อผมพบรักกันที่งานชิงเปรต แต่ก่อนก็ไปดูการแสดงในงานแล้วก็ซื้อของชาวพุทธกิน เราก็ซื้อได้ พอมาเจนผมตอนที่อยู่ ป.3 ป.4 ป.5 ป.6 โดนล้างสมองและเข้าวัดไม่ได้แล้ว ... พุทธกับมุสลิมต่อยกันตลอดเพราะต้องมีคนใดคนหนึ่งชนะ เราอยู่แบบนี้มาตั้งแต่เด็กพอโตมาก็เลยมีความคิดขึ้นมาอะไรว่าเราไม่จำเป็นต้องตีกันก็ได้เพราะผู้ใหญ่สอนเรามาตั้งแต่เกิดแล้วว่าเราไม่ควรจะต้องรักกันตั้งแต่แรกเพราะเราคนละศาสนากัน” (คนรุ่นใหม่ 07, นามสมมติ)

- **ประเด็นเรื่องการมีอำนาจในการตัดสินใจพื้นที่ของตนเอง**

คนรุ่นใหม่ได้มองว่าพหุวัฒนธรรมควรเป็นเรื่องของการมีอำนาจในการตัดสินใจในพื้นที่ของตนเองด้วย เนื่องจากปัญหาในพื้นที่ไม่ใช่ความขัดแย้งทางศาสนา แต่เป็นปัญหาทางการเมืองเรื่องโครงสร้างอำนาจในการจัดการพื้นที่ ซึ่งหลายคนมองว่านโยบายที่เน้นพหุวัฒนธรรมนั้นกลายเป็นว่ารัฐนั้นโยนปัญหามาที่ประชาชนว่าประชาชนนั้นทะเลาะกัน แต่จริง ๆ แล้วนั้นเป็นการมองปัญหา

ที่ผิดฝาผิดตัว เนื่องจากกองทัพและทหารที่เข้ามาในพื้นที่ต่างหากที่ทำให้ความสัมพันธ์ของคนในพื้นที่เปลี่ยนไป ซึ่งเป็นสิ่งที่ปฏิเสธไม่ได้เพราะว่าทหารคือคนนอกพื้นที่ที่เข้ามามีบทบาทในพื้นที่นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 เป็นต้นมา

> “คิดว่าเราควรมีอำนาจในการตัดสินใจในการกำหนดนโยบายในพื้นที่ของตนเอง ผมไม่ได้มองว่ามันเป็นความขัดแย้งระหว่างมุสลิมและไทยพุทธ อันนี้ไม่ใช่ปัญหาเดิม แต่คิดว่ามันเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นมานานพอสมควรอยู่แล้ว ซึ่งไม่ใช่เฉพาะในพื้นที่ที่เราคิดว่ามลายูมุสลิมมีปัญหากับคนพุทธที่อยู่ในพื้นที่ ซึ่งรัฐก็พยายามใช้นโยบายพหุวัฒนธรรมที่ให้เรามุสลิมและพุทธมาคุยกัน ซึ่งผมคิดว่ามันไม่ถูกเพราะว่าเราไม่เคยทะเลาะกัน ปัจจุบันนะ เช่น กองทัพหรือทหารเข้าไปอยู่ในพื้นที่คนพุทธก็เลยทำให้เราไม่มีความสัมพันธ์เหมือนเดิม... ซึ่งผมคิดว่าจะต้องมาเคลียร์ให้เข้าใจร่วมกัน ว่าการนิยามของพหุวัฒนธรรมในมุมมองของรัฐเป็นอย่างไร และมุมมองของคนในพื้นที่เป็นอย่างไร” (คนรุ่นใหม่ 08, นามสมมติ)

> “มองว่าเป็นความสัมพันธ์ในแนวดิ่งซึ่งเป็นปัญหาในเรื่องความเข้าใจพหุวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน หรือความหวาดกลัวที่จะสูญเสียอำนาจส่งผลให้การนำแนวคิดการเป็นสังคมพหุวัฒนธรรมจริง ๆ ที่มีความเท่าเทียม การเคารพ ที่เป็นองค์ประกอบของพหุวัฒนธรรมทั้งหมด แต่เราจะให้ความสำคัญของพหุวัฒนธรรมแบบไหน แนวดิ่งจะมีเรื่องอำนาจในพื้นที่ แล้วความยุติธรรม และความเท่าเทียมล่ะอยู่ไหน” (คนรุ่นใหม่ 09, นามสมมติ)

นโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ในชายแดนใต้

เมื่อลองคลี่ให้เห็นนโยบายการบริหารและพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ รวมถึงแผนระดับ 3 ที่ชื่อว่า (ร่าง) แนวทางการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2566 - 2570) ที่เขียนโดยสำนักงานสภาความมั่นคงแห่งชาติ (สมช.) จะเห็นว่าพหุวัฒนธรรมที่รัฐต้องการนั้นคืออะไร โดยผู้เขียนจะขอสรุปให้เห็นภาพรวมทั้งสองแผนคร่าว ๆ เพื่อจะเชื่อมโยงให้เห็นว่าแผนดังกล่าวมีความสอดคล้องกับความต้องการของคนรุ่นใหม่ที่เป็นประชาชนในพื้นที่หรือไม่ อย่างไร

ใจความสำคัญในแผนนโยบายการบริหารและการพัฒนาจังหวัดชายแดนภาคใต้ ซึ่งได้เริ่มในปี พ.ศ. 2555 - 2557 (Office of the National Security Council, 2012) จะพบว่าการสร้างพหุวัฒนธรรมเน้นไปยังการเปิดพื้นที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ปรับกฎหมาย กฎระเบียบที่เอื้อต่อเสรีภาพในการดำเนินชีวิต เสริมสร้างการมีส่วนร่วม สร้างความเข้าใจระหว่างกลุ่มที่แตกต่างให้เกิดการยอมรับและเห็นคุณค่าการดำรงอยู่ร่วมกัน ส่งเสริมภาษาอื่น ๆ ที่ไม่ใช่ภาษาไทย รวมทั้งส่งเสริมผู้นำทั้งในทางศาสนา ชุมชน นักศึกษา สื่อมวลชน และเปิดพื้นที่ให้พูดคุยเรื่องการกระจายอำนาจที่เหมาะสมบนพื้นฐานของพหุสังคมด้วย ต่อมาในแผนนโยบายฯ ปี พ.ศ. 2560 - 2562 (Office of the National Security Council, 2017) พบว่ายังเน้นเรื่องการเปิดพื้นที่ปลอดภัยเพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนเพื่อสร้างความไว้วางใจกัน และส่งเสริมคุณค่าการยอมรับกันบนสังคมพหุวัฒนธรรม และชีวิตตามหลักศาสนา ยังเน้นเรื่องการพูดคุยเรื่องการกระจายอำนาจที่เหมาะสม ที่แตกต่างจากแผนนโยบายฯ ปี พ.ศ. 2555 - 2557 คือเรื่องของการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่รัฐมีความเข้าใจในเรื่องดังกล่าว และทำให้สังคมไทยทั่วประเทศตระหนักในเรื่องนี้ด้วย ส่วนแผนนโยบายฯ ปี พ.ศ. 2564 - 2566 (Office of the National Security Council, 2021) เน้นไปยัง

เรื่องของการส่งเสริมกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่สอดคล้องกับพื้นที่ ซึ่งไม่เคยมีการกล่าวถึงในแผนฯ ก่อนหน้า แต่ยังคงเน้นการให้คุณค่าการยอมรับกันบนหลักการอยู่ร่วมกันบนความหลากหลาย โดยเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความไว้วางใจ และสร้างสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพูดคุยสันติสุขด้วย แต่ไม่มีการระบุถึงการพูดคุยในเรื่องของรูปแบบการปกครองดังแผนก่อนหน้า

ในส่วนของแผนปฏิบัติการระดับ 3 (ร่าง) แนวทางการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ (พ.ศ. 2566 - 2570) มีวัตถุประสงค์หลัก 4 ข้อ คือ เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรม อัตลักษณ์และบทบาทของประชาชนในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้บนพื้นฐานของการให้คุณค่าความหลากหลายอย่างเสมอภาค เท่าเทียม และไม่เลือกปฏิบัติ รวมทั้งนำมาเป็นต้นทุนในการพัฒนาคุณภาพชีวิต เพื่อส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีความเข้าใจในความเป็นพหุวัฒนธรรม เคารพซึ่งกันและกัน นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ เพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ และเพื่อบริหารจัดการความขัดแย้งบนพื้นฐานความหลากหลายทางวัฒนธรรมด้วย

แผนปฏิบัติราชการรายปี พ.ศ. 2563 - 2565 ของ ศอ.บต. (Southern Border Provinces Administration Center, 2019) เป็นแผนปฏิบัติราชการที่ได้จัดทำขึ้นเพื่อมุ่งเน้นการอำนวยการและบริหารจัดการการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเพื่อเป็นแกนสู่ความมั่นคงและการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามศักยภาพในพื้นที่ โดยมีวิสัยทัศน์ว่า “สังคมวัฒนธรรมที่เข้มแข็ง เศรษฐกิจเติบโต ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ชายแดนใต้สันติสุขยั่งยืน” โดยได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์ 3 ประเด็น แบ่งออกเป็น 9 กลยุทธ์ ได้แก่ ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1

ว่าด้วยการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเพื่อเป็นแกนสู่ความมั่นคง ผู้เขียนจะขยายความให้เห็นถึงยุทธศาสตร์ที่ 1 ว่าด้วยการสร้างสังคมพหุวัฒนธรรมที่เข้มแข็งเพื่อเป็นแกนสู่ความมั่นคง เพื่อให้เห็นการแปลงนโยบายของ สมช. ที่เน้นเรื่องพหุวัฒนธรรมไปจนถึงระดับปฏิบัติการในพื้นที่อย่าง ศอ.บต. ซึ่งปรากฏให้เห็นในแผนปฏิบัติราชการด้านที่ 2 เรื่องส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูลในสังคมพหุวัฒนธรรม ที่มีเป้าหมายให้ประชาชนทุกหมู่เหล่าอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรม ซึ่งมีตัวชี้วัดว่าจำนวนตำบลที่อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุขภายใต้พหุวัฒนธรรมนั้นขยายตัวเพิ่มขึ้น จำนวน 183 ตำบล โดยมีแนวทางการส่งเสริมพหุวัฒนธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข 6 แนวทาง คือ การส่งเสริมวิถีพุทธ การฟื้นฟูชุมชนไทยพุทธถดถอย การส่งเสริมวิถีมุสลิม การส่งเสริมกิจกรรมชาวไทยเชื้อสายจีน การส่งเสริมคุณภาพชีวิตชาติพันธุ์มานิ และการสนับสนุนให้ประชาชนทุกศาสนาอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข โดยมีกิจกรรมในการส่งเสริมพหุวัฒนธรรม เช่น โครงการส่งเสริมกิจกรรมศาสนา โครงการนำไทยกลับสู่ถิ่นฐานเดิม โครงการส่งเสริมคนดีมีคุณธรรมไปประกอบพิธีฮัจญ์และปฏิบัติธรรม ณ สังเวชนียสถาน ในประเทศอินเดียและเนปาล เป็นต้น

จากข้อมูลแผนปฏิบัติการต่าง ๆ ข้างต้นจะเห็นได้ว่าการให้คุณค่าในเรื่องของพหุวัฒนธรรมผ่านแนวทางการสร้างสังคมสันติสุขหลากหลายมิติ เช่น มิติทางวัฒนธรรม ศาสนา ชาติพันธุ์ ความยุติธรรม เป็นต้น เพื่อนำไปสู่ความมั่นคงของชาติ และเมื่อหากนำความต้องการของเยาวชนคนรุ่นใหม่มาวางเทียบเคียงกับนโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐ จะเห็นได้ว่าสิ่งที่คนรุ่นใหม่ต้องการ คือ ภาษา อัตลักษณ์ ความไว้วางใจกันอย่างเดิม และการมีอำนาจในการตัดสินใจในพื้นที่ของตนเอง ซึ่งบางความต้องการนั้นมีปรากฏค่อนข้างชัดเจนในนโยบายฯ อาทิ ภาษาและอัตลักษณ์ อย่างไรก็ตาม แม้นโยบายพหุวัฒนธรรมจะพยายามส่งเสริมการเรียนภาษาและการแสดงออกทางอัตลักษณ์ของคนในพื้นที่

ให้แสดงออกความเป็นตัวตนของกลุ่มตนเอง แต่ก็พบว่าเป็นเพียงในลักษณะของเทศกาล (Festival) เท่านั้น กล่าวคือ เป็นลักษณะของเทศกาลที่เน้นการจัดงานเกี่ยวกับประเพณี เครื่องแต่งกาย และอาหารของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ เป็นต้น ซึ่งงานของ Ien Ang เรียกพหุวัฒนธรรมลักษณะนี้ว่าพหุวัฒนธรรมแบบเทศกาล (Multiculturalism Festival) (อ้างถึง Ien Ang ใน Sirisakdamkeng, 2006) โดยเป็นการมองวัฒนธรรมที่แข็งตัวและส่งผลให้เกิดวัฒนธรรมที่แยกขาดจากกันตามมาด้วย ในงาน Duangwises (2021) ได้กล่าวเพิ่มเติมว่ารัฐมักสนับสนุนงบประมาณในกิจกรรมพหุวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มวัฒนธรรมบนฐานคิดที่ว่าเมื่อมีกิจกรรมแล้ว แต่ละกลุ่มจะไม่มีความขัดแย้งและอยู่ในสังคมได้อย่างสันติ ซึ่งนั่นไม่ใช่สังคมพหุวัฒนธรรม แต่เป็นการสร้างกฎของการอยู่อย่างเชื่อฟังภายใต้ความแตกต่างหลากหลาย

ส่วนประเด็นเรื่องการสร้างความไว้วางใจกันอย่างเดิม ซึ่งเป็นประเด็นที่คนรุ่นใหม่มองว่าพหุวัฒนธรรมในนโยบายนั้นจะต้องผลักดันให้เกิดเรื่องนี้ขึ้นให้ได้นั้น ก็พบว่าในนโยบายรัฐเองได้เล็งเห็นความสำคัญของปรากฏการณ์นี้ โดยเนื้อหาของนโยบายได้มีการกล่าวถึงความไว้วางใจกัน อาทิ การกล่าวถึง “เน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้เกิดการแลกเปลี่ยนความไว้วางใจ” ดังนั้นปลายทางของนโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐที่หนึ่งในนั้นคือการสร้างความไว้วางใจกันมากขึ้น ลดความหวาดระแวงกันและกัน ด้วยการนำประชาชนต่างศาสนามาทำกิจกรรมด้วยกัน ในวัตถุประสงค์ของแนวทางการเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันภายใต้สังคมพหุวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้ พ.ศ. 2666 - 2570 (Office of the National Security Council, 2023) ที่เขียนไว้ว่าเพื่อส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่จังหวัดชายแดนภาคใต้เพื่อให้ประชาชนมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น ลดความหวาดระแวงกัน ซึ่งนับว่าภาครัฐเองมองเห็นว่าพหุวัฒนธรรมที่นำมาใช้จะนำมาใช้เป็นสะพานเชื่อม

ระหว่างประชาชนกับประชาชนให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันมากขึ้น อย่างไรก็ตาม การนำกิจกรรมในลักษณะของการเชื่อมผ่านกิจกรรมระหว่างศาสนามาใช้จะต้องพิจารณาบริบทพื้นที่ด้วย เนื่องจากบางหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านพหุวัฒนธรรม บางหมู่บ้านเป็นไทยพุทธล้วน และบางหมู่บ้านเป็นมลายูมุสลิมล้วน ซึ่งต้องมีลักษณะการสร้างแนวทางการปฏิสัมพันธ์ที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละบริบท

ในขณะที่เรื่องของการมีอำนาจในการตัดสินใจในพื้นที่ของตนเองเป็นสิ่งที่คนรุ่นใหม่นิยามเรื่องของนิยามพหุวัฒนธรรม แต่นิยามของการมีอำนาจในการตัดสินใจในพื้นที่ตนเองกลับไม่ได้ถูกระบุไว้ในแผนฉบับปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม ประเด็นดังกล่าวเคยถูกระบุในแผนนโยบายปี พ.ศ. 2555 - 2557 และนโยบายปี พ.ศ. 2560 - 2562 ที่กล่าวถึงการพูดคุยกันถึงรูปแบบการกระจายอำนาจที่เหมาะสมกับพื้นที่ แต่กลับพบว่าในฉบับปัจจุบันไม่ได้มีการกล่าวถึงเรื่องดังกล่าว แต่กลับไปเน้นที่การเปิดพื้นที่ปฏิสัมพันธ์ สนับสนุนกิจกรรมด้านวัฒนธรรมและอัตลักษณ์ แต่กลับละเลยประเด็นรากเหง้าของปัญหาในระดับโครงสร้างที่คนในพื้นที่และคนรุ่นใหม่เองก็พยายามเรียกร้องรูปแบบการปกครองที่เหมาะสมกับอัตลักษณ์ของพวกเขาเอง ซึ่งหากเขียนสิ่งเหล่านี้ไว้ในเนื้อหาของนโยบายจะเป็นการเปิดพื้นที่การสนทนาให้กับผู้ที่มีความเห็นที่แตกต่างหลากหลายมาร่วมพูดคุยกัน และอาจจะนำไปสู่การพูดคุยถึงอำนาจการตัดสินใจในพื้นที่ของพวกเขาผ่านการออกแบบรูปแบบการกระจายอำนาจของผู้คนผ่านการมีส่วนร่วมของประชาชนทุกคนมากยิ่งขึ้นด้วย

สรุปและอภิปรายผล

หากนโยบายนำเสียงของประชาชนและความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของพวกเขาเข้าไปอยู่ในนโยบาย จะทำให้พวกเขารู้สึกว่านโยบายเป็นส่วนหนึ่งของพวกเขาด้วยเช่นกัน เป็นนโยบายที่ทำให้การเชื่อมแน่นทางสังคมเกิดขึ้น เพราะในพื้นที่ความขัดแย้ง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการตัดสินใจนั้นยังต่ำ

อยู่มาก โดยเฉพาะในกระบวนการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับสันติภาพทางการเมือง ซึ่งหากมองไปยังแนวทางของการสร้างกระบวนการสันติภาพ จะต้องนำเสียงของประชาชนเข้ามาพิจารณาด้วย เพราะเสียงเหล่านั้นจะนำไปสู่การพูดถึงปัญหาที่คนในพื้นที่ประสบพบเจอ รวมทั้งนำไปสู่ความต้องการพื้นฐานที่จะสามารถเปลี่ยนแปลงไปสู่สันติภาพ การแก้ไขปัญหา และการสร้างความต้องการที่จะมีส่วนร่วมระดับประเทศมากขึ้น ซึ่งการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการสันติภาพจะสามารถเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ที่ขัดแย้งได้ และสร้างฉันทามติที่เอื้อให้คนจากหลากหลายกลุ่มได้เข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาในระดับที่กว้างขวางมากด้วยคุณค่าที่พวกเขารู้สึกร่วมกัน

จากข้อมูลที่นำเสนอจะเห็นได้ว่าสิ่งที่คนรุ่นใหม่ได้สะท้อนนิยามของพหุวัฒนธรรม คือ เรื่องของความเท่าเทียมเป็นหลัก และมองว่าการยอมรับในภาษาและอัตลักษณ์เป็นสิ่งสำคัญในหลักการพหุวัฒนธรรม พหุวัฒนธรรมโดยรัฐถูกนำมาใช้ในพื้นที่เพราะต้องการให้เกิดความไว้วางใจกันระหว่างประชาชนในพื้นที่มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ คนรุ่นใหม่มองว่าจะต้องมีการสร้างความเข้าใจร่วมกันว่าพหุวัฒนธรรมที่รัฐนิยามคืออะไร และที่ประชาชนต้องการคืออะไร เพราะสิ่งที่คนรุ่นใหม่รับรู้ คือ พหุวัฒนธรรมในชายแดนใต้เป็นไปในแนวดิ่งที่มาพร้อมกับอำนาจรัฐ แต่กลับไม่เห็นถึงความยุติธรรม ความเท่าเทียม การยอมรับอัตลักษณ์ รวมถึงการให้อำนาจในการตัดสินใจให้แก่ประชาชนในพื้นที่อันเป็นแก่นแกนของพหุวัฒนธรรมนั้น ยังเป็นสิ่งที่ยังไม่เกิดขึ้นในพื้นที่

สิ่งที่ถูกเขียนในนโยบายส่งเสริมพหุวัฒนธรรม ส่วนใหญ่จะเน้นไปยังการสร้างพื้นที่กลางร่วมกันระหว่างคนที่แตกต่างกัน การหาอัตลักษณ์ร่วมที่เคยเป็นมาในอดีต สิ่งที่เคยทำร่วมกันได้ในอดีต คนที่แตกต่างทางศาสนามาอยู่ร่วมกัน เช่น กิจกรรมพิธีกรรมทางศาสนาทั้งศาสนาอิสลามและพุทธ การส่งเสริมคุณธรรมและวัฒนธรรมที่ดีงาม เป็นต้น ซึ่งเป็นการมองวัฒนธรรมที่ถูกแช่แข็งไว้ด้วยสิ่งที่เจริญงอกงาม มรดกอันล้ำล่า ในลักษณะของสารัตถะนิยมที่แช่แข็งและตายตัว หากแต่นิยามของวัฒนธรรมในหลักโครงสร้างนิยมที่รื้อสร้างการมองวัฒนธรรมแบบใหม่ที่ไม่ได้แค่ความสวยงาม แต่กลับมีความลื่นไหลที่อยู่บนพื้นฐานของปฏิบัติการในวิถีชีวิตร่วมด้วย

ในงานสำรวจพหุวัฒนธรรมในมิติความมั่นคงชายแดนใต้ต่อการสร้างบรรยากาศการอยู่ร่วมกันด้วยความไว้วางใจ (Sopapol, 2022) ได้กล่าวถึงนโยบายพหุวัฒนธรรมของรัฐที่เมื่อจากแผนไปสู่การปฏิบัติว่าในแผนฯ นั้นได้ให้น้ำหนักของพหุวัฒนธรรมไปยังการสร้างบรรยากาศเพื่อสลายอัตลักษณ์เชิงเดี่ยวลง มีการส่งเสริมวิถีไทย การประกอบพิธีฮัจญ์ ณ กรุงเมกกะ และการประกอบพิธีกรรมทางศาสนาพุทธ ณ อินเดีย เป็นต้น และในหลายกิจกรรมที่ภาครัฐส่งเสริมก็เน้นไปยังการหารากร่วมทางวัฒนธรรมที่เคยเป็นมาในอดีตว่าเคยอยู่ร่วมกันอย่างไร ก็กลับไปหารากร่วมเหล่านั้น ซึ่งอาจจะเป็นสิ่งที่ดีในการอยู่ร่วมกันบนความแตกต่าง แต่อาจจะไม่ใช่ทั้งหมด เนื่องจากบทความนี้ได้พยายามคลี่ให้เห็นถึงนิยามพหุวัฒนธรรมในความหมายของคนรุ่นใหม่ในพื้นที่มากขึ้น ว่าพวกเขามองว่าคำนี้ไม่ใช่เป็นเพียงแค่วิถีชีวิต (Way of Life) เท่านั้น แต่ได้สะท้อนให้เห็นหลักการสำคัญของพหุวัฒนธรรม ซึ่งเป็นวัฒนธรรมใหม่ที่จะต้องสร้างขึ้นในพื้นที่ คือ การยอมรับในอัตลักษณ์และภาษา การสร้างความไว้วางใจกันใหม่ การมีอำนาจในการตัดสินใจในพื้นที่ตัวเอง ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหลักการพื้นฐานของพหุวัฒนธรรมซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของหลักสิทธิมนุษยชน ที่ใจความหลักเน้นไปยังการให้คุณค่าวัฒนธรรมรองให้เท่าเทียมกับวัฒนธรรมหลัก เน้นการให้คุณค่าแก่ทุกคน ทุกเชื้อชาติ ทุกวัฒนธรรม อันจะส่งผลต่อการกระจายอำนาจที่เหมาะสมต่อไปในพื้นที่ชายแดนใต้

เอกสารอ้างอิง

Cox, F., & Sisk, T. (2017). *Peacebuilding in Deeply Divided Societies toward Social Cohesion?.* England: Palgrave Macmillan.

Duangwises, N. (2021). khoṃ wiphāk sārattha niyom thāng watthanatham nai nayobāi phahu watthanatham khoṇg rat Thai [A Critique of Cultural Essentialism in the Multicultural Policy of the Thai State]. *Journal of Anthropology*, 4(1), 117-155. (In Thai)

Joppke, C. (2017). *Is Multiculturalism Dead?* UK: Polity Press.

Musa, D. (2016). santiwithī nai miti ngān khwāmmankhong Thai. [Peaceful Means in Thailand National Security Perspectives]. In C. Sata-anan (Eds.), *phūnthī santiwithī honthāng sangkhom Thai : khwāmrū khwāmlap khwām song čham. [The Space of Peaceful Means in Thai Society: Knowledge Secret and Memory]* (pp. 247 - 285). Bangkok: Khongrao. (in Thai)

National Strategy Committees. (2019). *20 Year National Strategy 2017 - 2036.* Retrieved 8 May 2022 from www.sme.go.th/upload/mod_download/download-20201012111719.pdf

Office of the National Security Council. (2012). *nayobāi phænkān boṛihān læ phatthanā čhangwat chaidæn phāk tai Phoṛ.Soṛ. 2555 - 2557.[Southern Border Provinces Administration and Development Policy Plan 2012 - 2014]* Bangkok: Office of the National Security Council. (In Thai)

Office of the National Security Council. (2017). *nayobāi phænkān boṛihān læ phatthanā čhangwat chaidæn phāk tai Phoṛ.Soṛ. 2560 - 2562.[Southern Border Provinces Administration and Development Policy Plan 2017 - 2019]* Bangkok: Office of the National Security Council. (In Thai)

Office of the National Security Council. (2021). *nayobāi phænkān boṛihān læ phatthanā čhangwat chaidæn phāk tai Phoṛ.Soṛ. 2564 - 2566.[Southern Border Provinces Administration and Development Policy Plan 2021 - 2023]* Bangkok: Office of the National Security Council. (In Thai)

Office of the National Security Council. (2023). *nayobāi phænkān boṛihān læ phatthanā chẚngwat chāidæn̄ phāk tai Phoṛ.Soṛ. 2566 - 2570. [Southern Border Province Administration and Development Policy Plan 2023 - 2026]* Bangkok: Office of the National Security Council. (In Thai)

Sanguankaew, S., Laeheem, K., Dhammasaccakarn, W., & Jeawkok, K. (2020). patchai thī mī botbāt samkhan thī thamhai kœ̄t khwām chụ̄am næn̄ thāng sangkhom [Important Role Factors Affecting Social Cohesion]. In *Journal of Liberal Arts, Maejo University*. 8(1), 194-216. (In Thai)

Sirisakdamkeng, P. (2006). *Phahuwatthanatham [Multiculturalism].* Bangkok: National Research Council of Thailand. (In Thai)

Sirisakdamkeng, P. (2020). *thopthuān nǣokhit phahu watthanatham læ thāng lūak ʻūn ʻūn phūa kān yū rūam kan khoṇg phūkhon thī tæktāng. [Concept Reviews on Multiculturalism and other alternative concept on co-existence with different groups of people]* Bangkok: Princess Maha Chakri Sirindhorn Anthropology Centre. (In Thai)

Sopapol, W. (2022). *samrūat phahu watthanatham nai miti ngān khwāmmankhoṇg chāidæn̄ tai toṭkānsāng banyākāt kān yūroṛwoṛmakan dūai khwām waiwāngchai [Exploring Multiculturalism sentiments in terms of southern border security : the role of national securityon fosteringthe coexistence and building trust in conflict area].* Bangkok: King Prajadhipok's Institute.

Southern Border Provinces Administration Center. (2019). *phǣn patibat ngān rātchakān sun̄ ʻamnūai kānboṛihān rātchakān c̄hangwat chāidǣn phāk tai [Government Action Plan 2020 - 2022 on Southern Border Provinces Administration Center].* Retrieved 8 May 2021 from https://www.sbpac.go.th/?page_id=46258 (In Thai)

Tuansiri, E. (2018). nayobāi phahu watthanatham nai c̄hangwat chāidǣn tai [Multiculturalsim Policy in the Deep South]. In A. Kanchanapan (Eds*), lāk mummoṇngphahu watthanatham [The Diverse Perspectives on Multiculturalism]*. Pattani: Patani Forum. (In Thai)